

Vaskjala lahingu kirjeldus Harjumaal 22. septembri hommikul 1944. aastal

*koostatud Voldemar Proomani ja teiste kohalike elanike mälestuste järgi
koostaja Heino Jalakas*

21. septembril 1944 hakkas Vaskj alas P irita jõe silla ümbrusesse kogunema saksa vormis Eesti rahvusest sõdureid, kes lubasid siin P irita jõe Tartu mnt poolsel kaldal hakata vastu Punaarmee sissetungile Tallinnasse. Osa mehi saabusid kohale saksa päritoluga kahel lintmaastikumasinal, mis olid tehniliselt väga korrast ära. Tulid appi ka mõned mehed Lasnamäelt Soome poisse.

Üldist vastupanu hakkas organiseerima keegi Soome poistest, vändrik (lipnik), kes oli lõpetanud Soome sõjakooli. Meestele tehti teatavaks, et Tallinnas on kuulutatud välja Eesti Vabariik ning nemad on nüüd noored vabariigi sõdurid. Kohalike elanike arvates kogunes sinna mehi 50-60 ringis. Relvastuseks olid ainult kerged relvad koos mõne saksa raskekuulipildujaga. Räägitakse ka paarist tankirusikast, millede kasutamine ebaõnnestus. Suurem osa meestest ööbisid 21.-22. septembri öösel ümberkaudsetes majades.

22. septembri hommikul hakkas kostma Raasiku poolt liikuva tankikolonn i mürin. Sõdurid võtsid sisse positsioonid P irita jõe kaldal. Eraisikud ja poisikesed, kes olid tulnud sõdurite tegevust vaatama, saadeti minema, öeldes, et varsti läheb tõsiseks lahinguks.

Peagi ilmus Pajupea poolt nähtavale vaenlase luuretank. Tankikahuri taga oli trobikond automaatorit. Nende meeste peale suunati püssi- ja kuulipildujate tuli. Üks punaarmee lane sai kohe surma ja mõned haavata. Tank tõmbus tagasi ja üsna pea hargnesid tagapool sõitvad tankid ahelikku ning suunasid jõekaldale ja lähedalasuvatele majadele kahurite ja kuulipildujate tule. Taru maantee teisel pool jõe ääres olevad majad süttisid põlema. Kogu P irita jõe kallas ja selle ümbrus sattus tugeva kahuri- ja kuulipilduja tule allapõllul olevad viljakärbikud lendasid põledes laiali. Mürsud lõhkusid kivihunnikuid, mille taga mehed end varjasid. Polnud midagi teha, tuli taanduda. Suurem osa mehi, kasutades jõe kallast varjuks, taganesid pikki jõe sängi Vaida suunas. Tankid rivistusid uuesti, sõitsid silla kõrvalt läbi jõe ja liikusid Tartu maantee suunas, igaks juhuks sõidu ajal pidevalt tulistades. Selle tagajärjel läksid kahurimürskudest põlema veel mõned majad.

Surmasaanud punaväelane jäeti maha ning alles järgmine päev maeti ta ajutiselt P irita jõe äärde. Hiljem viidi ta sealt kuhugi ära. Tankikolonn is arvati olema üle kahekümne tanki, kuid koos sõdurite veoks mõeldud masinate ja majandusmasinatega arvati kokku 60 ringis. Sama tankikolonn jõudis ka kõige esimesena Tallinna.

Ka Assakul valmistuti Soome poiste õhutusel vastupanuks, kuid kuulates Vaskjala poolt tugevat kahurimürinat ning nähes majade põlemisest tekkinud suitsusambaid, loobuti vastupanust ning mindi laiali.

Noore valitsuse poolel võidelnud meeste kaotused olid neli surnut ja mitmed haavatud. Surnud kangelased olid:

1. Heldor (Heldur) Sirk	Soome poiss, pärit Võrust, sündinud 04.12.1923
2. Arnold Niit	pärit Saaremaalt, sündinud 17.07.1927
3. Hugu Urva	pärit Harju Kose
4. Nimi teadmata	vanus 32-34

Hugu Urva viidi omaste poolt oma kodukohta. Ülejäänud kolm on maetud sellel ajal öösel salaja Jüri kalmistule ühishauda. Praegu on ainult Sirkli haud tähistatud betoonäärisega. Matjad on teadmata. Arvatakse, et matjateks olid sõjapõgenikud, kes põgenesid oma kodudest Tallinna poole, lootusega, et siin suudetakse punaarmee pealetung peatada

Heino Jalakas
23.09.1999